

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชน แนวคิดหลักของกลยุทธ์สาระบันเทิง (Entertainment-Education Strategy) โดยเฉพาะในรูปแบบของละครชุดเรื่องยาว (Soap Operas) แนวคิดเกี่ยวรายการที่ส่งเสริมการยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีแม่แบบ (Modeling Theory) ทฤษฎีการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบกึ่งความจริง (Parasocial Interaction) ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับความใกล้ชิดทางการสื่อสาร (Proximity)

อิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชน

เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นสื่อที่มีความสามารถที่จะเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อรับผู้สารมวลชน โดยอิทธิพลของสื่อมวลชนสามารถจำแนกออกมาได้ดังนี้ (ประมะ สตะเวทิน, 2539)

1. อิทธิพลต่อการซื้อของประชาชน อิทธิพลประการหนึ่งของสื่อมวลชนก็คืออิทธิพลต่อการซื้อของประชาชน บรรดาผู้โฆษณามีความเชื่อว่าการโฆษณานั้นช่วยให้การขายสินค้าและบริการดีขึ้น โรเบิร์ต เอ็นซาร์นอฟฟ์ (Robert N. Sarnoff) ได้กล่าวว่า โทรทัศน์มีบทบาทที่สำคัญในการกระตุ้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมพลังให้แก่กระบวนการประชาธิปไตยในระบบเศรษฐกิจ

2. อิทธิพลทางการเมือง อิทธิพลทางการเมืองของสื่อมวลชนก็คือการเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสนใจการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง และส่งเสริมให้ประชาชนไปทำการออกเสียงเลือกตั้ง วิทยุและโทรทัศน์ปลุกให้ประชาชนหันมาสนใจการเมืองของประเทศ และการเมืองระหว่างประเทศ เป็นผู้เปิดเผยให้ทราบทัศนคติและการปฏิบัติงานของนักการเมือง ผู้บริหารและผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของรัฐบาล ข่าวทางโทรทัศน์ทุกวันจะปรากฏให้เห็นบุคคลสำคัญ ๆ ทางการเมืองและบุคคลสำคัญ ๆ ของรัฐบาลเป็นประจำ

3. อิทธิพลต่อเด็ก ในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลาย วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อได้รับความสนใจศึกษาถึงอิทธิพลที่มีต่อเด็กกันมากที่สุด ซึ่งจากผลการวิจัย พอสรุปได้ว่า อิทธิพลที่โทรทัศน์มีต่อเด็กนั้นมีดังต่อไปนี้

- 3.1 อาจเพิ่มความตื่นตัวของเด็กให้ถึงจุด ๆ หนึ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดความตื่นตัวและไม่ชอบดูรายการที่ไม่ตื่นตัว
- 3.2 อาจสร้างนิสัยรุนแรงและก้าวร้าวให้แก่เด็กได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าความก้าวร้าวถูกกระตุ้นในเวลาต่อมา
- 3.3 อาจจะทำให้เด็กรู้สึกลำบากในการที่จะอดใจรอสิ่งที่ปรารถนา
- 3.4 เปิดโอกาสมากเกินไปที่จะทำให้เด็ก “หลีกหนี” (escape) จากความกดดันทางสังคม ทำให้เด็กไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
- 3.5 ทำให้เด็กเพิ่มแนวโน้มของการพอใจในอำนาจตามแบบของบุคคลผู้มีอำนาจที่ได้ดูจากทีวี
- 3.6 อาจแทรกแซงการปฏิบัติในชีวิตจริงของเด็ก พบว่าการดูทีวีทำให้ครอบครัวใกล้ชิดกัน แต่ก็ทำให้เกิดผลเสียต่อการอ่านหนังสือ การเล่น การพูดคุย การช่วยทำงานบ้าน การซ่อมดนตรี และกิจกรรมอื่น ๆ ของเด็กเพราะเด็กใช้เวลาการดูทีวีจนไปเบียดบังเวลาในการทำอย่างอื่นในชีวิตประจำวัน

4. อิทธิพลต่ออรรถนิยาม วิทยุและโทรทัศน์ช่วยยกระดับรสนิยมของประชาชนด้วยการนำศิลปะและดนตรีที่มีรสนิยมดีซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบกันในหมู่มนุษย์ชั้นสูงมาสู่ความนิยมของมวลชนทั่วไป ศิลปะต่าง ๆ เหล่านี้รวมไปถึงเรื่องของสถาปัตยกรรม การตกแต่งบ้าน การแต่งกาย กิริยามารยาท ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันได้มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าคนได้หันมาสนใจอ่านสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาสาระประเภทชีวประวัติ ประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์มากขึ้น

5. อิทธิพลด้านความบันเทิง ความบันเทิงดูเหมือนเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิต ความบันเทิงช่วยทำให้จิตใจของคนพ้นจากปัญหาที่ก่อกวน บรรเทาความตึงเครียด สร้างขวัญ รวมทั้งมีผลต่าง ๆ ต่อร่างกายและจิตใจของคน สื่อมวลชนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความต้องการความบันเทิงของคน สื่อมวลชนเสนอความบันเทิงเพื่อทำให้แม่บ้านผ่อนคลายจากการเลี้ยงลูกและงานบ้าน ทำให้พ่อบ้านผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยในการทำงาน ทำให้เด็กหยุดเล่นจากการเล่นที่ต้องออกเรี่ยวแรงจนแทบไม่ได้พักผ่อน สื่อมวลชนจึงสร้างความสุข และความสบายใจให้แก่ประชาชนโดยผ่านความบันเทิง

6. อิทธิพลต่อความก้าวร้าวรุนแรง ความรุนแรงทางโทรทัศน์เป็นจุดถกเถียงกันมาตั้งแต่ตอนต้นของทศวรรษ 1950 นักวิจัยการสื่อสารมวลชนพบว่า ความรุนแรงทางโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความรุนแรงหรือความก้าวร้าวของผู้ชม 4 ประการคือ

- 6.1 อิทธิพลต่อการเลียนแบบของผู้ชม
- 6.2 อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อความรุนแรง
- 6.3 อิทธิพลด้านการกระตุ้นร่างกาย
- 6.4 ก่อให้เกิดกระบวนการอ้างความถูกต้อง

7. อิทธิพลด้านการศึกษา ถ้าเรามองการศึกษาในมุมกว้างว่าการศึกษานั้นรวมถึงข่าวสารต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนมีความรู้เพิ่มขึ้นแล้ว เราจะเห็นได้ว่าข่าวสารต่าง ๆ ที่ผ่านมาจากสื่อมวลชนไม่เฉพาะแต่รายการข่าวหรือรายการกิจกรรมสาธารณะเท่านั้น แม้แต่รายการบันเทิงก็ทำให้คนได้รับข่าวสารและความรู้เช่นกัน

8. อิทธิพลต่อสังคมกรรม คำว่า สังคมกรรม มาจากภาษาอังกฤษว่า socialization ซึ่งมีความหมายว่า การทำให้เหมาะกับสังคม ประชาชนต้องเผชิญกับคำถามว่าตนเป็นใคร สถานภาพของตนอยู่ตรงไหนของสังคม และควรจะแสดงพฤติกรรมอย่างไรจึงจะเหมาะสมในสังคม สื่อมวลชนสามารถให้คำตอบเหล่านี้ได้เช่นเดียวกับครอบครัวและโรงเรียน

เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นสื่อที่มีอิทธิพลและผลกระทบต่อผู้รับสารมวลชนในด้านต่าง ๆ มาก ดังนั้นจึงมีผู้ริเริ่มนำสื่อมวลชนมาใช้ในการพัฒนาโดยการสอดแทรกข่าวสารความรู้เข้ามาในสื่อมวลชนประเภทที่ให้ความบันเทิง โดยกลยุทธ์ดังกล่าวนี้มีชื่อว่า กลยุทธ์สาระบันเทิง (entertainment-education strategy)

กลยุทธ์สาระบันเทิง

(The Entertainment-Education Strategy)

ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ได้ตระหนักถึงอิทธิพลในด้านบวกของสื่อมวลชนที่ให้ความบันเทิงในด้านของการเผยแพร่เนื้อหาสาระอันเกี่ยวกับค่านิยมเพื่อสังคมไปยังผู้รับสาร (Windahl, Signitzer, & Olson, 1992; Singhal & Rogers, 1989; Cambridge, 1992; Brown, 1992; Nariman, 1993; Singhal, Rogers, & Brown, 1993; Singhal & Svenkerud, 1994; Svenkerud, Rahoi, & Singhal, 1995 อ้างถึงใน Kant Udonpim ,1997)

กลยุทธ์ที่กล่าวถึงนี้มีชื่อว่า “กลยุทธ์รายการสาระบันเทิง” (Entertainment-Education Strategy) โดยกลยุทธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ความเป็นที่นิยมของรายการบันเทิงเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่ผู้รับสาร (Singhal & Rogers, 1989) ด้วยกลยุทธ์สาระบันเทิงนี้ ผู้ชมได้รับการกระตุ้นทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกและสติปัญญา นอกจากนี้ กลยุทธ์รายการสาระบันเทิงยังก่อให้เกิดการประสานประโยชน์ระหว่างความสนใจด้านความสำเร็จทางธุรกิจของผู้ผลิตรายการและความสนใจต่อความรับผิดชอบต่อสังคมที่มีต่อผู้รับสาร (Kincaid, Rimon, Piotrow & Coleman, 1992) Singhal ได้ให้คำนิยามคำว่า “สาระบันเทิง” (Entertainment Education) ว่าเป็นกระบวนการในการผสมเนื้อหาทางการศึกษาลงในสารเพื่อความบันเทิงเพื่อให้ความรู้แก่ปัจเจกบุคคล สร้างทัศนคติที่น่าพึงปรารถนา ตลอดจนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านการหาความรู้

การนำเสนอรายการสาระบันเทิงในโทรทัศน์อย่างมีเป้าหมายและเป็นระบบนั้นมีรากฐานมาจากความสำเร็จของละครโทรทัศน์ชุด “Simplemte Maria” (Simple Mary) ในประเทศเปรู ซึ่งเริ่มออกอากาศครั้งแรกในปี ค.ศ. 1969 ละครชุดเรื่องยาวดังกล่าวได้รับความนิยมอย่างสูงในประเทศในแถบอเมริกาใต้ (Singhal & Rogers, 1994) “Simplemte Maria” เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับหญิงสาวชนบทที่ยากจนชื่อว่า มาเรีย ซึ่งอพยพจากเทือกเขาแอนดีสเข้ามาทำงานเป็นสาวใช้ในตัวเมือง มาเรียมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จโดยเริ่มต้นจากการเข้าเรียนในโรงเรียนผู้ใหญ่ และเรียนรู้การตัดเสื้อผ้าด้วยตนเอง เธอต้องการที่จะเป็นนักร้องแบบเสื้อผ้าที่ประสบความสำเร็จ มาเรียเป็นตัวแทนของหญิงสาวที่ทำงานหนัก มีอุดมคติและมองโลกในแง่ดี อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของการเลื่อนชั้นขึ้นทางสังคมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในละครชุดเรื่องยาวทางโทรทัศน์

Singhal, Obregon, & Rogers (1994) ได้กล่าวถึงผลกระทบเพื่อสังคมหลายประการของละครโทรทัศน์ชุด “Simplemte Maria” ไว้ดังนี้

(1) ความนิยมในการตัดเย็บเสื้อผ้า : ในช่วงที่ “Simplemte Maria” ออกอากาศอยู่นั้น สาวใช้จำนวนมากได้เข้าไปเรียนในโรงเรียนสอนตัดเสื้อ ซึ่งส่งผลให้จำนวนโรงเรียนสอนตัดเสื้อเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วในทวีปอเมริกาใต้

(2) การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาผู้ใหญ่ : รัฐบาลของประเทศเปรูจัดทำโครงการพิเศษสำหรับให้การศึกษาแก่สาวใช้ เพื่อเป็นการสนองต่อความต้องการของสาวใช้จำนวนมากที่ต้องการเข้าศึกษาในโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่

(3) การให้ความเห็นอกเห็นใจแก่สาวใช้ : ผู้ชมเป็นจำนวนมากตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนที่อพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง และคำนึงถึงสวัสดิภาพของคนกลุ่มดังกล่าว

ละครโทรทัศน์ชุด “Simplemente Maria” ได้มีการส่งออกไปยังประเทศที่พูดภาษาสเปน เป็นภาษาหลักเป็นสิบ ๆ ประเทศ โดยที่ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะเดียวกัน (Singhal, Obregon, & Rogers, 1994) Miguel Sabido ผู้อำนวยการผลิตรายการที่สถานีเทเลวิซาในประเทศเม็กซิโก ได้สังเกตผลกระทบที่มีต่อผู้รับสารของละครโทรทัศน์ชุด “Simplemente Maria” ในประเทศเม็กซิโก และเขายังได้เกิดแรงบันดาลใจให้ศึกษาถึงความเป็นไปได้ของละครชุดทางโทรทัศน์ประเภทสารบันเทิง โดยที่ทีมงานวิจัยของ Sabido ใช้เวลาถึง 2 ปีในการศึกษาถึงความสำคัญอันท่วมท้นในด้านความนิยมของผู้ชมของ ละครโทรทัศน์ชุด “Simplemente Maria” ในประเทศแถบอเมริกาใต้ และได้เสนอระเบียบวิธีการในการสร้างสรรค์ละครชุดทางโทรทัศน์ประเภทสารบันเทิง แนวคิดหนึ่งที่สำคัญในระเบียบวิธีดังกล่าวคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura)

ผลการวิจัยของ Sabido มีส่วนในการสนับสนุนให้เขาผลิตละครชุดทางโทรทัศน์ประเภทสารบันเทิงในประเทศเม็กซิโกขึ้นทุกปีในระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1975 ถึง 1982 โดยละครแต่ละเรื่องสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่ผู้ชมในประเด็นที่ส่งเสริมสังคม (Singhal et al., 1994) ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ในประเทศอินเดียได้นำระเบียบวิธีการในการผลิตละครสารบันเทิงของ Sabido ไปใช้ในการผลิตละครโทรทัศน์ชุด “Hum Log” (“We People”) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวและความเสมอภาคของหญิงและชาย ละครดังกล่าวแพร่ภาพในระหว่างปี 1984 – 1985 จากความสำเร็จในด้านความนิยมของผู้ชมของ “Hum Log” ทำให้เกิดละครโทรทัศน์ชุดประเภทสารบันเทิงเรื่องที่สองขึ้น โดยละครเรื่องที่สองนี้มีชื่อว่า “Hum Raahi” (Co-Travelers) เนื้อหาหลักของละครเรื่องนี้เป็นการส่งเสริมสุขภาพของสตรีและบรรทัดฐานการมีครอบครัวขนาดเล็กลง นอกจากนี้วิธีการของ Sabido สามารถนำไปใช้กับเพลงร็อคเพื่อรณรงค์การงดการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นและความรับผิดชอบของพ่อแม่ ในประเทศเม็กซิโก ฟิลิปปินส์ และไนจีเรีย (Singhal & Rogers, 1994)

Singhal & Rogers (1994) ได้ชี้ว่า ในปัจจุบันมีการนำกลยุทธ์รายการสารบันเทิงไปดัดแปลงใช้ทั่วโลก ตัวอย่างเช่น ละครวิทยุเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตร เรื่อง “The Archers” ในสถานีวิทยุบีบีซีของอังกฤษ ละครวิทยุเพื่อรณรงค์การวางแผนครอบครัวเรื่อง “Naseberry Street” ในสถานีวิทยุของประเทศจาไมก้า ภาพยนตร์สารคดีเกี่ยวกับเพศศึกษาของวัยรุ่นเรื่อง “Consequences” นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอสารในสื่อรูปแบบอื่น ๆ อีกได้แก่ หนังสือการ์ตูน ละครบนท้องถนน (Street Theatre) และสื่อพื้นบ้าน

สารบันเทิงในรูปแบบของละครชุดทางโทรทัศน์

นักวิชาการด้านสารบันเทิง (e.g. Nariman, 1993 ; Singhal & Svenkerud, 1994; Lozano & Singhal, 1993) เสนอว่า สื่อละครชุดเรื่องยาวดีกว่าสื่อรูปแบบ อื่น ๆ ในการให้การศึกษา Lozano และ Singhal (1993) เสนอแนะว่ารูปแบบที่เป็นชุดของละครชุดเรื่องยาวนั้นมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ชมว่าละครดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับชีวิตจริง แต่ละตอนของละครชุดเรื่องยาวจะลำดับเป็นขั้นเป็นตอน โดยในแต่ละตอนจะมีช่วงเวลาและเนื้อหาที่ต่อเนื่องกัน ดังนั้นผู้ชมจะรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตของตัวละครดำเนินไปในระหว่างที่ออกอากาศ Singhal และ Obregon (1995) เชื่อว่าความไม่ชัดเจนระหว่างขอบเขตของความเป็นจริงและจินตนาการในละครโทรทัศน์มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อผู้รับสาร ยิ่งไปกว่านั้นละครโทรทัศน์ยังเพิ่มผลกระทบต่อผู้รับสารโดยการก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างบุคคลระหว่างผู้ชมด้วยกันเอง Lozano และ Singhal (1994) ตั้งข้อสังเกตว่า ละครชุดเรื่องยาว (Soap Operas) นั้นก่อให้เกิดการนำมาคุยในวงสนทนาในหมู่ผู้ชม ทั้งนี้เพราะเนื้อหาของละครได้ถูกนำมาตีความอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นละครชุดเรื่องยาวจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของความสนใจของสาธารณชน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดการสนทนามาระหว่างผู้ชมจำนวนมาก

อนึ่ง ด้วยเหตุที่ในปัจจุบันได้มีการนำกลยุทธ์สารบันเทิงมาใช้อย่างขวาง ดังนั้นจึงมีผู้สนใจทำการศึกษาวิจัยถึงอิทธิพลและผลกระทบของรายการประเภทดังกล่าว ซึ่งมีดังนี้

สิริวรรณ ลอพันธุ์ไพบูลย์ (2532) ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาททางจริยธรรมของตัวละครในภาพยนตร์ชุดโทรทัศน์ไทย, จีน และญี่ปุ่น” พบว่า ละครภาพยนตร์ไทยมีการนำเสนอบทบาททางจริยธรรมทางด้านบวก 51.82% และด้านลบ 48.18% โดยจำแนกได้ดังนี้คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นจริยธรรมด้านบวกที่ถูกนำเสนอมากที่สุด และความขยันหมั่นเพียรนำเสนอรองลงมา ส่วนทางด้านลบที่ถูกนำเสนอมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์สุจริต และความอดทนอดกลั้นนำเสนอรองลงมา

ภาพยนตร์จีนชุดมีการนำเสนอบทบาททางจริยธรรมด้านบวก 65.96% และทางด้านลบ 34.04% โดยจำแนกได้ดังนี้คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นจริยธรรมด้านบวกที่ถูกนำเสนอมากที่สุดและความซื่อสัตย์สุจริต นำเสนอรองลงมา ส่วนทางด้านลบ ที่ถูกนำเสนอมากที่สุดคือ ความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทนอดกลั้นรองลงมา

ภาพยนตร์ชุดญี่ปุ่น มีการนำเสนอบทบาททางจริยธรรมทางด้านบวก 62.59% และด้านลบนำเสนอ 37.14% โดยจำแนกได้ดังนี้คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นจริยธรรมด้านบวกที่ถูกนำ

เสนอมากที่สุด และความขยันหมั่นเพียรนำเสนอรองลงมา ส่วนทางด้านลบที่ถูกนำเสนอมากที่สุด คือ ความอดทนอดกลั้น และความซื่อสัตย์สุจริตนำเสนอรองลงมา ซึ่งจริยธรรมทั้งหมดนี้ได้นำเสนอผ่านตัวละครหลักทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์

การนำเสนอบทบาททางจริยธรรมของตัวละครในละครและภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์แต่ ละชาติมีการนำเสนอแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในหัวข้อต่อไป นี้ คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวทิตะ ความอดทนอดกลั้น และความมีสติ ปัญญา

Kant Udornpim (1997) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาผลกระทบของรายการประเภท สารบันเทิงที่ส่งเสริมการยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรม :กรณีศึกษาภาพยนตร์ญี่ปุ่นชุด “โอชิน” ” ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้ชมภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวได้เรียนรู้ค่านิยมส่งเสริมสังคมหลัก ๆ 4 ด้าน อันได้แก่ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การแสดงซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสม การอุทิศตนเพื่อสังคม และการมีความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ชมชาวไทยมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอใน ภาพยนตร์ญี่ปุ่นชุด “โอชิน” ผู้ชมชาวไทยมอง “โอชิน” ซึ่งเป็นตัวละครหลักในฐานะแม่แบบใน การดำเนินชีวิต และผู้วิจัยยังค้นพบอีกว่า ระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงมีความสัมพันธ์ ในเชิงบวกกับการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคม

ภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ถือว่าเป็นรายการประเภทสารบันเทิงรายการหนึ่งที่มีความ โดดเด่นในแง่การสอนค่านิยมเพื่อสังคม ซึ่งนับว่าเป็นการนำการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาคุณ ธรรมในจิตใจของประชาชน นอกจากนี้ภาพยนตร์จีนเรื่องดังกล่าวยังได้รับความนิยมนจากผู้ชมอย่าง มาก สังเกตได้จากการนำมาฉายออกอากาศถึง 2 ครั้ง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาผลของ ภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ในด้านของการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคม การยอมรับแนวคิดเชิง วัฒนธรรม การมองตัวละครในภาพยนตร์ในภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ในฐานะแม่แบบ และ ระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง

สารบันเทิงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอ

(Cultural-Shareable Entertainment-Education)

การสร้างรายการสารบันเทิงที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องอาศัยเงินลงทุนจำนวนมหาศาล และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวเป็นข้อจำกัดในการใช้กลยุทธ์สาร บันเทิงในประเทศกำลังพัฒนา Singhal และ Svenkerud (1994) เสนอว่า ผู้ผลิตสื่อในประเทศ กำลังพัฒนาควรที่จะร่วมมือกันโดยการนำทรัพยากร ความสามารถเฉพาะตัว ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกในการผลิตรายการมาช่วยกันสร้างสรรค์รายการสาระบันเทิง Singhal และ Sevenkerud (1994) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารช่วยอำนวยความสะดวกในเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตรายการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอ การรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ใช่แต่เพียงช่วยประเทศด้อยพัฒนาที่ขาดแคลนวัตถุดิบพื้นฐานในการผลิตรายการสาระบันเทิงที่มีคุณภาพด้วยตนเอง และยังช่วยแก้ปัญหารายการโทรทัศน์นำเข้าจากต่างประเทศที่ไม่มีประโยชน์และไม่มีมีความเกี่ยวข้องกันทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาลดการพึ่งพารายการที่นำเข้าจากต่างประเทศ รายการสาระบันเทิงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอจะมีประสิทธิภาพดีในแง่ของการชี้ถึงปัญหาร่วมในภูมิภาคเดียวกัน ตลอดจนเป็นหนทางนำไปสู่การเพิ่มคุณภาพการผลิตโดยการแลกเปลี่ยนค่าใช้จ่ายกัน และยังสามารถสร้างผลกำไรได้จากการส่งรายการออกไปขายในตลาดต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม Singhal และ Sevenkerud ได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่มีสื่อไหนที่จะสร้างความเข้าใจร่วมกันทางวัฒนธรรมได้สมบูรณ์ ซึ่งผู้ชมในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันจะตีความหมายสารที่ได้รับแตกต่างกันไป นอกจากนี้แนวคิดด้านความใกล้เคียงกันทางวัฒนธรรมเสนอว่าผู้ชมมีแนวโน้มที่จะยอมรับรายการที่นำเสนอสารที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของตน (Straubhaar, 1991, อ้างอิงใน Singhal และ Sevenkerud, 1994) ผู้ชมนิยมรายการที่สนับสนุนมรดกทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา รวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเช่น เสื้อผ้า ภาษาท่าทาง อารมณ์ขัน และดนตรี ของประเทศตน (Singhal และ Sevenkerud, 1994) ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้ารายการมีความใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของผู้ชมมากเท่าไร รายการก็จะสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกันทางวัฒนธรรมได้มากเท่านั้น

ตัวอย่างของรายการประเภทสาระบันเทิงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ละครโทรทัศน์เพื่อการศึกษาที่ผลิตโดยเครือข่ายโทรทัศน์เอกชนของประเทศเม็กซิโกซึ่งมีชื่อว่า“เทเลวีซา” ประสบความสำเร็จได้รับความนิยมอย่างสูงในกลุ่มประเทศที่ใช้ภาษาสเปนเป็นภาษาหลัก (Nariman, 1993; Singhal, Rogers, & Brown, 1993) การใช้เพลงร็อคในการส่งเสริมความรับผิดชอบทางด้านเพศในกลุ่มเยาวชนในประเทศแถบอเมริกาใต้ หน่วยบริการด้านการสื่อสารประชากรของมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอบกินส์ (Kincaid, Rimon, Piotrow, & Coleman, 1992) และการสร้างภาพยนตร์บันเทิงจำนวนมากที่สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางเพศของวัยรุ่นและการป้องกันโรคเอดส์ ซึ่งได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในกลุ่มประเทศในแถบแอฟริกา

เนื่องจากว่า แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอเพียงจะได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์ ดังนั้นจึงทำให้มีงานวิจัยจำนวนน้อยที่ศึกษาถึงการยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรมของผู้ชมรายการประเภทสารบันเทิง

Parichart Sthapitanonda Sarobol และ Singhal (1998) ได้ศึกษาถึง “การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอ ความเป็นแม่แบบ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง ในภาพยนตร์ประเภทสารบันเทิง : ผลกระทบของภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “คาราเต้คิดส์” ที่มีต่อเด็กจรจัด” โดยภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องดังกล่าวเป็นภาพยนตร์การ์ตูนที่ตั้งใจผลิตขึ้นมาเพื่อลดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเป็นเอดส์ของกลุ่มเด็กจรจัดที่อยู่ในแต่ละประเทศ ผลการวิจัยพบว่า เด็กจรจัดยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “คาราเต้คิดส์” การนำเสนอสารเกี่ยวกับโรคเอดส์เหมาะสมที่จะนำเสนอผ่านสื่อภาพยนตร์การ์ตูนเนื่องจากว่าการตูนเป็นสื่อที่ดูแล้วไม่น่ากลัวจนเกินไป อีกทั้งยังน่าสนใจ ตลกขบขัน และยังสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชม โดยเฉพาะกลุ่มเด็กจรจัดที่มีสมาธิสั้นได้เป็นอย่างดี

การศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอ นั้น Kant Udornpim (1997) ได้สร้างคำถามออกมา 10 ข้อ โดยลักษณะของคำตอบจะเป็นสเกล 5 ระดับเริ่มต้นจากไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งไปยังเห็นด้วยอย่างยิ่ง ซึ่งประเด็นที่นำมาใช้ในการวัดประกอบด้วย การเหมาะสมทางวัฒนธรรม(Cultural Appropriateness) ความเข้ากันได้ทางวัฒนธรรม(Cultural Compatibility) ความเข้าใจกันทางวัฒนธรรม(Cultural Understandability) และความใกล้ชิดทางวัฒนธรรม(Cultural proximity) เครื่องมือดังกล่าวได้นำมาทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .8492

ภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ได้นำมาฉายในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากวัฒนธรรมจีน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่นำเสนอ ในภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ซึ่งประเด็นที่ใช้วัดได้แก่ ความเหมาะสม ความเข้ากันได้ ความสอดคล้องระหว่างแนวคิดที่นำเสนอกับวัฒนธรรมไทย และความเข้าใจแนวคิดที่นำเสนอ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเป็นคำถามปลายปิดจำนวน 10 ข้อ ลักษณะเป็นแบบมาตรฐานประเมินค่า 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ต(Likert Scale) โดยปัญหานำวิจัยสำหรับประเด็นดังกล่าวมีดังนี้

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 1 : ผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” มากน้อยเพียงใด

แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม

ความหมายของคำว่า ค่านิยม ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ค่านิยมในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ (สุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครการ, 2522)

ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า ค่านิยมของสังคม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะ ได้ ปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งที่ซ้บังคับว่าจะต้องทำ ต้อง ปฏิบัติเป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง และมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมค่านิยมของ สังคมจึงเป็น “วิถีของการจัดรูปแบบพฤติกรรม” ที่มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับของ ความคิด ที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม

ก่อ สวัสดิพานิชย์ อธิบายว่า ค่านิยมหมายถึง ความคิด พฤติกรรม และสิ่งอื่นที่คนใน สังคมใดเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติตาม และวางแผนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมหลักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และความคิดเห็นของคนในสังคม

พัทยา สายหู ให้คำอธิบายว่า ค่านิยมในทางสังคมวิทยาว่า หมายถึง สิ่งที่นิยมยึดถือประจำ ใจ ที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก ตราบใดที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์ต้อง อาศัยค่าประจำตัวเป็นเครื่องกำหนด แม้แต่สิ่งที่ทำเคยชินเป็นนิสัย ฉะนั้นเมื่อเกิดเป็นคน จะเลือก ทำอะไรจะต้องอาศัยคุณค่าที่ตนยึดถือเป็นเครื่องกำหนดทั้งสิ้น

มิลตัน โรคิช (1968) ให้ความหมายของค่านิยมว่า “ค่านิยมเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งมี ลักษณะยืนยงถาวร ซึ่งเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติหรือเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เป็น สิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบ สมควรยึดถือปฏิบัติมากกว่าวิถีปฏิบัติหรือเป้าหมายชีวิต อยู่อื่น

สกอต และคลักคอน (1956) อธิบายว่า ค่านิยมเป็นแนวความคิดที่ชัดเจน แน่นนอนของ วิถีทางที่พึงปรารถนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบความประพฤติ แนวทางในการดำรงชีวิต และเป้าหมายของพฤติกรรม

หน้าที่และความสำคัญของค่านิยม

ค่านิยมมีหน้าที่ (Function) ดังต่อไปนี้ (สุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครการ, 2522)

1. ค่านิยมเป็นมาตรฐาน (Standard)

ค่านิยมเป็นมาตรฐานที่ใช้นำการกระทำ พฤติกรรมการปฏิบัติในหลายทาง

- (1) ค่านิยมแสดงจุดยืนของเราในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมออกมาให้เห็นชัด
- (2) ค่านิยมเป็นตัวช่วยกำหนดให้เราเลือกอุดมการณ์ทางการเมืองบางอุดมการณ์มากกว่าอุดมการณ์อื่น
- (3) ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยนำการกระทำให้เราประพฤติและแสดงตัวต่อผู้อื่นตามที่ประพฤติเป็นปกติทุกวัน
- (4) ค่านิยมเป็นจุดกลางของการศึกษากระบวนการเปรียบเทียบ คือใช้ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานในการเปรียบเทียบว่า เรามีค่านิยมจริยธรรมและค่านิยมความสามารถเท่ากับผู้อื่นมากน้อยแค่ไหน
- (5) ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ในการประเมิน ตัดสิน การชื่นชมยกย่อง และการตำหนิติเตียนต่อการกระทำของตนเองและผู้อื่น
- (6) ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยในการชักชวน หรือสร้างประสิทธิผลต่อผู้อื่น โดยสามารถบอกเราได้ว่า ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม หรือการกระทำใด ที่มีค่าพอที่เราจะทำหาย คัดค้าน และถกเถียงหรือพยายามที่จะเปลี่ยน
- (7) ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้เป็นฐานสำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของคน เพื่อรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีแห่งตนเอง เช่น “การพูดก้าวร้าวทำให้คนอื่นเจ็บ” ก็ถูกให้เหตุผลว่า เป็นเพราะเห็นคุณค่าของค่านิยม “ความตรงและความจริงใจ” มากกว่ากระบวนการของการอ้างเหตุผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งของกลไกป้องกัน

2. ค่านิยมเป็นฐานในแผนสำหรับการตัดสินใจและแก้ไขความขัดแย้ง

เนื่องจากเหตุการณ์ในสถานการณ์หนึ่งจะไม่กระตุ้นเพียงค่านิยมเดียว แต่จะกระตุ้นหลายค่านิยมในระบบค่านิยมของคน ๆ หนึ่ง ฉะนั้นจึงยากที่จะคาดว่า การกระทำของคน ๆ นั้นจะสอดคล้องกับทุกค่านิยมในระบบค่านิยมของเขา เป็นไปได้ที่สถานการณ์หนึ่งจะกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสองค่านิยม เช่น การต้องเลือกประพฤติระหว่างการเป็นตัวของตัวเองกับความอ่อนน้อมเชื่อฟัง หรือระหว่างการประพฤติอย่างสุภาพกับประพฤติอย่างจริงจัง ฉะนั้นค่านิยมจึงเป็นที่รวมของหลักการและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา ที่ช่วยให้คนสามารถตัดสินใจเลือกระหว่างทางเลือกต่าง ๆ และเป็นการช่วยแก้ปัญหาคความขัดแย้งด้วย

3. ค่านิยมเป็นแรงจูงใจ

ถ้าหน้าที่เฉพาะหน้าของค่านิยมเป็นตัวนำพฤติกรรมของมนุษย์ในสถานการณ์ประจำวันแล้ว หน้าที่ระยะยาวของค่านิยมก็จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความต้องการของมนุษย์ ค่านิยมถือว่ามีองค์

ประกอบของแรงจูงใจอยู่ในตัวเดียวกับองค์ประกอบทางด้านความระลึกรู้ อารมณ์และพฤติกรรม คำนิยาม “วิถีปฏิบัติ” เป็นแรงจูงใจก็เพราะวิถีปฏิบัติที่คิดว่าดีที่สุด เป็นวิถีทางหรือเป็นเครื่องมือที่ช่วยนำไปสู่เป้าหมายปลายทางที่ปรารถนาในคำนิยาม “จุดหมายปลายทาง” คำนิยามจุดหมายปลายทางเป็นแรงจูงใจในแง่ที่เป็นเป้าหมายเหนือกว่าเป้าหมายเร่งด่วนเฉพาะหน้า

4. คำนิยามกับลำดับความต้องการของมนุษย์

คำนิยามไม่ได้ถูกกำหนดไว้ว่า คำนิยามใดเป็นคำนิยามสูงต่ำกว่าคำนิยามอื่นอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากการจะได้ภาพของคำนิยามของสังคมหนึ่ง ในลักษณะที่เรียกได้ว่าปราศจากการประเมิน กำหนดค่าล่วงหน้า คือไม่ได้กำหนดล่วงหน้าว่า คำนิยามประเภทไหน ถือเป็นคำนิยามสูงหรือต่ำอย่างไร การเปรียบเทียบคำนิยามพอจะทำได้ถ้าแจกแจงส่วนย่อยของคำนิยามตามหน้าที่ให้ตรงกับทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจของมาสโลว์ มาสโลว์ได้แยกคำนิยามออกเป็นสองประเภทคือ คำนิยาม D (Deficiency) และคำนิยาม B (Being) คำนิยามประเภทแรกมุ่งสนองความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ความปลอดภัย ความมั่นคง ส่วนคำนิยามประเภทหลังมุ่งสนองความต้องการสูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง อย่างเช่น ศักดิ์ศรี และความสามารถของตน เป็นต้น

คำนิยามในสังคมไทย

คำนิยามในสังคมไทย หมายถึง คำนิยามที่คนไทยส่วนใหญ่ มีความเชื่อและปฏิบัติตาม ากันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และได้ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยประจำชาติ ซึ่งเป็นลักษณะคำนิยามเฉพาะ หรือ คำนิยามทางระเบียบประเพณีของสังคมไทย ซึ่งเกิดมาจากความคิดความเชื่อและคำสั่งสอนของพุทธศาสนา (อดุลย์ วิเชียรเจริญ, 2519 อ้างถึงใน สุนทรื โคมิน และ สนิท สมัครการ, 2522) และมีบางส่วนที่มาจากสภาพแวดล้อมและความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์

สุนทรื โคมินและสนิท สมัครการ (2522) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “คำนิยามและระบบคำนิยามไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด” พบว่า คำนิยามส่งเสริมสังคมหลักของไทยมี 23 ประการได้แก่

1. ความเป็นตัวของตัวเอง
2. ความซื่อสัตย์
3. ความรับผิดชอบ
4. ความกตัญญูรู้คุณ
5. การปรับตัวเข้ากับโอกาสจังหวะสิ่งแวดล้อม
6. การรักษาน้ำใจกัน

7. การบังคับตัวเอง
8. ความมีน้ำใจเมตตา
9. ความสุภาพ
10. ความเอาจริงเอาจัง
11. การแสวงหาความรู้
12. ความกล้า
13. การประมาณตนและความรักสันโดษ
14. การมีอารมณ์สงบและสำรวม
15. การให้อภัย
16. การมีแนวคิดกว้าง
17. ความรักใคร่ชอบพอ
18. ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง
19. ความสะอาด
20. ความสนุกสนานร่าเริง
21. การฟังพาอาศัยกัน
22. ความคิดสร้างสรรค์
23. ความทะเยอทะยาน

อนึ่ง เนื่องจากว่าประเด็นในเรื่องของการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคมจากสื่อมวลชนเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ดังนั้นจึงมีนักวิจัยจำนวนหนึ่งนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ได้แก่

ธีรณง เกิดสุขคนธ์ (2525) ศึกษาอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ตามพฤติกรรมของตัวละครที่กระตุ้นให้ทำดีและเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน ซึ่งอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ตามพฤติกรรมของตัวละครทำให้นักเรียนเรียนรู้ค่านิยมที่พึงประสงค์ต่าง ๆ

ชฎา เปรมโยธิน (2527) ทำการศึกษาเรื่อง “หนังสือพิมพ์รายวันกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน : ศึกษาเชิงวิเคราะห์เนื้อหาเฉพาะหน้าสำหรับเด็กและเยาวชน” พบว่า มีรูปแบบในการนำเสนอหลายหลากมาก มีการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนสอดคล้องตามเจตนารมณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (ปี 2525-2529) การเสนอเนื้อหาส่วน

ใหญ่เน้นเกี่ยวกับค่านิยมด้านสติปัญญาเฉลี่ยฉบับละ 1-2 ครั้ง ค่านิยมด้านคุณธรรมและจริยธรรมเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้ง ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่เข้าใจง่าย

สุพัตรา คูหากาญจน์ (2529) ศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในรายการโทรทัศน์พบว่า รายการโทรทัศน์ทั้งหมด มีรายการที่มีเนื้อหาด้านจริยธรรมทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ซึ่งเนื้อหาจริยธรรมด้านบวกและด้านลบ ที่เสนอมากที่สุด คือ เนื้อหาเกี่ยวกับความยึดมั่นในคุณธรรม รายการโทรทัศน์ที่เสนอเนื้อหาจริยธรรมทั้งด้านบวกและด้านลบสูงคือ รายการละครและภาพยนตร์ รายการข่าวเสนอเนื้อหาจริยธรรมด้านบวกมากที่สุดเกี่ยวกับความรักชาติและเนื้อหาจริยธรรมด้านลบมากที่สุด เกี่ยวกับความยึดมั่นในคุณธรรม รายการสารคดี ส่วนใหญ่จะเสนอเนื้อหาจริยธรรมด้านบวกและเสนอมากที่สุดในเรื่องความรักชาติ รายการบันเทิง เสนอเนื้อหาจริยธรรมด้านบวกมากที่สุด เกี่ยวกับความมีสติปัญญา เนื้อหาจริยธรรมด้านลบมากที่สุดเกี่ยวกับความยึดมั่นในคุณธรรม รายการละครและภาพยนตร์เสนอเนื้อหาจริยธรรมทั้งด้านบวกและลบมากที่สุดเกี่ยวกับความยึดมั่นในคุณธรรม และความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความเห็นว่า เนื้อหาจริยธรรมที่เสนอในรายการโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

พรชัย เซวงเดช (2532) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมของภาพยนตร์การ์ตูนสำหรับเด็กที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เนื้อหาจริยธรรมด้านบวกที่ปรากฏมากที่สุดในภาพยนตร์การ์ตูนที่ศึกษา จำนวน 13 เรื่อง ได้แก่ ความสามัคคี รองลงมาคือ ความมีเหตุผล ความเมตตากรุณา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญูกตเวที และความประหยัด จริยธรรมด้านบวกและลบส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ในการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคม Suntaree Komin (1991) ได้ระบุถึงค่านิยมส่งเสริมสังคมที่น่าพึงประสงค์ของสังคมไทย 23 ประเด็น ซึ่งประกอบด้วย ความอดทน พึ่งตนเอง แสดงออกเหมาะสมตามกาลเทศะ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอาจริง เอาจัง สุขุมรอบคอบ รักษาน้ำใจผู้อื่น อ่อนโยน ไม่จองเวรจองกรรม ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ มุ่งมั่นทำงานหนัก สุภาพอ่อนโยน เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ นิยมแสวงหาการศึกษาสูง กล้าหาญ จริงใจ มีความรับผิดชอบ สนุกสนานร่าเริง มีความคิดสร้างสรรค์ สะอาดสะอาดเรียบร้อย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีใจกว้าง Kant Udompim (2540) วัดถึงการเรียนรู้ค่านิยมส่งเสริมสังคมจากภาพยนตร์ญี่ปุ่นชุด “โอชิน” โดยใช้ 23 ค่านิยมดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการสร้างเครื่องมือ ซึ่งในการวัดระดับการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคมนั้นใช้สเกล 5 ระดับเริ่มจากไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งไปยังเห็น

ด้วยอย่างยิ่ง เครื่องมือที่สร้างขึ้นได้นำไปทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรของ Cronbach's Alpha พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้เท่ากับ .9404

นักวิชาการด้านสาระบันเทิงเสนอว่ารายการประเภทสาระบันเทิงที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้ค่านิยมตลอดจนพฤติกรรมส่งเสริมสังคม (Nariman, 1993) ภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” เป็นรายการประเภทที่ให้ทั้งสาระความรู้และความบันเทิง โดยเนื้อหาอันโดดเด่นของภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวคือ การสอนคุณธรรมค่านิยมส่งเสริมสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงการเรียนรู้ค่านิยมส่งเสริมสังคมของผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ซึ่งประเด็นค่านิยมที่ใช้วัดได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความกตัญญูรู้คุณ การปรับตัวเข้ากับโอกาสจังหวะสิ่งแวดล้อม การรักษาน้ำใจกัน การบังคับตัวเอง ความมีน้ำใจเมตตา ความสุภาพ ความเอาจริงเอาจัง การแสวงหาความรู้ ความกล้า การประมาณตนและความรักสันโดษ การมีอารมณ์สงบและความสำรวม การให้อภัย การมีแนวคิดกว้าง ความรักใคร่ชอบพอ ความอ่อนน้อม เชื่อฟัง ความสะอาด ความสนุกสนานรื่นเริง การพึ่งพาอาศัยกัน ความคิดสร้างสรรค์ ความทะเยอทะยาน และความยุติธรรม และเพื่อเป็นการลดความคลาดเคลื่อนในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมค่านิยมในเชิงลบได้แก่ ความก้าวร้าว ความคดโกง การใจร้อน ความเคียด และความเห็นแก่ตัว เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเป็นคำถามปลายปิดจำนวน 29 ข้อ ลักษณะเป็นแบบมาตรฐานประเมินค่า 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ต(Likert Scale) โดยปัญหานำวิจัยสำหรับประเด็นปัญหาดังกล่าวมีดังนี้

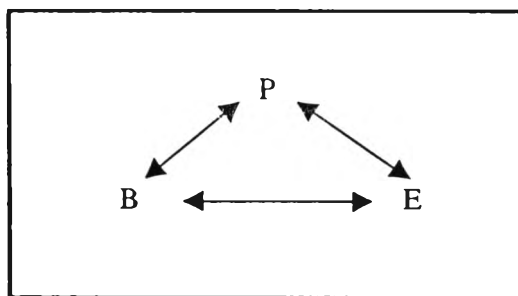
ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2 : ผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” เรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคมจากภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” มากน้อยเพียงใด

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

(Social Learning Theory)

อัลเบิร์ต แบนดูรา มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์นอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นแล้วเกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่เหล่านั้นสามารถเรียนรู้ได้โดยประสบการณ์ตรงหรือไม่ก็โดยการสังเกต องค์ประกอบทางชีววิทยามีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรม นั่นก็คือองค์ประกอบในตัวบุคคลมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรม (Bandura 1977) ในการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ แบนดูราได้อธิบายในรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคล

และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม โดยที่องค์ประกอบทั้ง 3 นี้จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Bandura 1977)

รูปที่ 1 แสดงปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคล และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม

จากรูปที่ 1 แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรม (B) องค์ประกอบส่วนบุคคล (P) และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม (E) มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ พฤติกรรมของมนุษย์สามารถกำหนดสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมก็สามารถกำหนดพฤติกรรม พฤติกรรมสามารถกำหนดองค์ประกอบส่วนบุคคล องค์ประกอบส่วนบุคคลก็สามารถกำหนดพฤติกรรมได้เช่นกัน ในทำนองเดียวกัน องค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบส่วนบุคคลก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

ตัวกำหนดพฤติกรรม (Behavior Determinants)

แบนดูรา ได้กล่าวถึงตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่

1. ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นก่อน (Antecedent determinants) แบนดูราได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมเช่นนั้นเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอจะทำให้บุคคลสามารถคาดการณ์ได้ว่า ถ้ามีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วจะมีอีกสิ่งหนึ่งตามมา การรู้ความสัมพันธ์ของเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้บุคคลสามารถทำนายเหตุการณ์ได้ว่า อะไรจะเกิดขึ้นอย่างไรภายใต้ภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อน ถ้าบุคคลนั้นมีความสามารถทางสติปัญญาสูงก็จะสามารถคาดการณ์ถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ และจะเลือกกระทำหรือแสดงพฤติกรรมของเขาให้สอดคล้องกับการคาดการณ์ของเขา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับอีกสิ่งเร้าหนึ่งนั่นเอง ดังนั้นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับอีกสิ่งเร้าหนึ่งนี้จะมีผลต่อการเกิดหรือไม่เกิดพฤติกรรม จะมีผลต่อการคงอยู่หรือการหดหายของพฤติกรรมของบุคคล เพราะบุคคลจะยึดเอาสิ่งเร้าหนึ่งมาทำนายการเกิดของอีกสิ่งเร้าหนึ่ง เช่น เมื่อเห็นท้องฟ้ามีดลัว บุคคลก็รีบเดินทางกลับบ้าน ทั้งนี้เพราะคาดการณ์ว่าฝนจะต้องตกลงมาแน่นอน ฉะนั้นตัวกำหนดพฤติกรรมที่เป็นสิ่งเร้าจึงได้แก่สิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมและเป็นสิ่งเร้าที่ปรากฏในสภาพแวดล้อม

ล้อมของบุคคลซึ่งเกิดก่อนพฤติกรรม จึงเรียกตัวกำหนดพฤติกรรมนี้อีกอย่างหนึ่งว่าตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งก็คือสิ่งเร้านั่นเอง

2. ตัวกำหนดที่เกิดจากผลที่ตามมา (Consequent determinants) ตัวกำหนดพฤติกรรมอีกตัวหนึ่งก็ได้แก่ผลที่ตามมา แบนดูรามีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคมของมนุษย์ เป็นการเรียนรู้เงื่อนไขของผลที่ตามมาว่า พฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับรางวัลหรือผลกรรมทางบวก และพฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับผลกรรมทางลบ การเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เลือกกระทำพฤติกรรมที่ได้รับผลกรรมทางบวกหรือการเสริมแรง และจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมที่จะได้รับผลกรรมทางลบหรือการลงโทษ ดังนั้น การเกิดพฤติกรรมจึงขึ้นอยู่กับผลกรรมอีกด้วย ถ้ากระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับผลที่ตามมาทางบวก พฤติกรรมนั้นก็เกิดขึ้น และถ้ากระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับผลที่ตามมาทางลบพฤติกรรมนั้นก็ลดลงหรือหายไป อย่างไรก็ตามการเรียนรู้เงื่อนไขผลที่ตามมานี้สามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากการสังเกตจากตัวแบบหรือการกระทำของผู้อื่นที่สังเกตเห็น ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม

ทฤษฎีแม่แบบ

(Modeling Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Bandura, 1977) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีแม่แบบไว้ดังนี้คือ มนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ๆ จากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ หรือพฤติกรรมของบุคคลที่ปรากฏในสื่อมวลชน ทั้งนี้ แม่แบบในเชิงบวกที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นที่ยอมรับของสังคมมีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้รับสารเรียนรู้พฤติกรรมที่น่าพึงปรารถนาของสังคม ในขณะที่เดียวกันแม่แบบในเชิงลบที่มีพฤติกรรมตรงกันข้ามกับแม่แบบในเชิงบวกก็มีส่วนส่งเสริมให้ผู้รับสารมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม

รางวัลและการลงโทษที่ผูกติดกับพฤติกรรมอันเป็นแม่แบบถือว่าเป็นแรงจูงใจที่สำคัญสำหรับผู้รับสารที่จะมีพฤติกรรมที่น่าพึงประสงค์หรือ พฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ดังนั้น รายการประเภทสารบันเทิงจึงมุ่งจะให้รางวัลกับแม่แบบในเชิงบวกและลงโทษแม่แบบในเชิงลบเพื่อให้ผู้รับสารเลียนแบบพฤติกรรมของแม่แบบในเชิงบวก และต่อต้านพฤติกรรมของแม่แบบในเชิงลบ

ในแง่มุมมองของการสื่อสาร ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม อธิบายถึงการเลียนแบบว่า ในวัยเด็กมนุษย์มักจะเรียนรู้ความเป็นไปในโลกจากสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ที่เด็กได้เห็นจะทำให้เด็กจดจำ

และเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ๆ ประสบการณ์ที่ได้รับผ่านทางสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ ก็ทำให้เด็กได้รับและจดจำ การศึกษาวิจัยของ อัลเบิร์ต แบนดูรา ที่ได้ทำการทดสอบเด็กในห้องทดลองทางพฤติกรรมศาสตร์ โดยแบ่งกลุ่มเด็กออกเป็นกลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มทดลองกลุ่มแรกได้ชมรายการโทรทัศน์ที่แสดงการต่อยตีตุ๊กตาล้มลุก (Bobo doll) กลุ่มที่สองได้เห็นผู้ใหญ่ทำการต่อยตีตุ๊กตาในสถานการณ์จริง และกลุ่มที่สามได้เห็นภาพยนตร์การ์ตูนที่มีแมวต่อยตีตุ๊กตา Bobo ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้ดูอะไรเลย ผลจากการทดลองนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า มีการเลียนแบบพฤติกรรมที่ได้เห็น โดยเมื่อจัดให้เด็กอยู่ในห้องที่มีตุ๊กตา Bobo ปะปนกับของเล่นอื่น ๆ เด็กในกลุ่มทดลองจะแสดงพฤติกรรมที่ได้เห็นจากตัวอย่างกับตุ๊กตา Bobo ที่มีโอกาสได้เล่นจริง ๆ

การเรียนรู้จากตัวแบบอาศัยกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการดังนี้

2.1 กระบวนการใส่ใจ (Attention processes) มนุษย์จะไม่สามารถเรียนรู้อะไรได้เลย ถ้าขาดความเอาใจใส่และขาดการรับรู้ในสิ่งนั้น การเรียนรู้จากตัวแบบก็เช่นกัน หากผู้เรียนขาดความใส่ใจและขาดการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบที่แสดงออกมา สิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการใส่ใจมีอยู่ 2 ประการคือ

2.1.1 ลักษณะของตัวแบบ ตัวแบบที่มีลักษณะเด่น มีความดึงดูดใจสูง มีความซับซ้อนของพฤติกรรมน้อย จะมีโอกาสให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก นอกจากนี้หากพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สังเกต ก็จะมีแนวโน้มให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก

2.2.2 ความสามารถของผู้สังเกต ผู้สังเกตจะต้องมีความสามารถในการรับรู้การกระทำของตัวแบบ จึงทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้

2.2 กระบวนการเก็บจำ (Retention processes) ในการเรียนรู้โดยการสังเกต มนุษย์จะไม่สามารถเรียนรู้ได้เลย ถ้าจำการกระทำของตัวแบบไม่ได้ ดังนั้นในการเรียนรู้โดยการสังเกตกระบวนการเก็บจำการกระทำต่าง ๆ ที่ตัวแบบแสดงออกมาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ กระบวนการเก็บจำเป็นการเก็บรวบรวมแบบแผนของพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้สังเกตเห็นทุกครั้ง แล้วนำมาสร้างรูปแบบของพฤติกรรมที่แน่ชัด การเก็บจะกระทำในรูปของระบบการลงรหัสซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การเก็บจำในรูปของมโนภาพ และการเก็บจำในรูปของสัญลักษณ์ทางภาษา ซึ่งการจำในลักษณะสัญลักษณ์ทั้งสองประการนี้จะช่วยให้จำได้ง่ายและคงทน สำหรับการฝึกฝนและทบทวน

ในใจ หรือการกระทำจะส่งเสริมให้ผู้สังเกตจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นการเก็บจํารายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวแบบจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการเรียนรู้โดยการสังเกต

2.3 กระบวนการกระทำทางกาย (Motor reproduction processes) ในการเรียนรู้โดยการสังเกตนั้น กระบวนการทางกายเป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่เก็บจำไว้มาเป็นการกระทำที่เหมาะสม การกระทำตามตัวแบบจำเป็นต้องจัดระเบียบการกระทำไว้ในระบบความจำโดยให้สอดคล้องกับแบบแผนพฤติกรรมที่ตัวแบบกระทำ ในระยะแรกของการกระทำตามตัวแบบ การดัดแปลงการกระทำให้มาเป็นพฤติกรรมใหม่ที่เหมาะสมจะทำได้ยาก แต่เมื่อทราบข้อบกพร่องระหว่างการดัดแปลงสัญลักษณ์มาเป็นการกระทำจะช่วยให้การกระทำตามตัวแบบในระยะต่อมาถูกต้องมากยิ่งขึ้น ในการเรียนรู้พฤติกรรมทั้งหลายในชีวิตประจำวันของมนุษย์ มนุษย์จะค่อยๆปรับแก้พฤติกรรมที่ละน้อยที่ละน้อยจนกระทั่งกระทำได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ก็อาศัยการกระทำที่ผ่านมาเป็นข้อมูลย้อนกลับ (Informative feedback)

2.4 กระบวนการจูงใจ (Motivational processes) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ได้เรียนรู้มากับการแสดงออก เนื่องจากในชีวิตจริงของมนุษย์ในสังคมนั้นมีพฤติกรรมมากมายที่มนุษย์พบเห็นผู้อื่นกระทำ มนุษย์จึงไม่สามารถกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบได้ทั้งหมด มนุษย์จึงเลือกกระทำตามตัวแบบเฉพาะการกระทำที่เขาเห็นว่าการกระทำนั้นให้ผลกรรมทางบวกแก่เขา และจะไม่กระทำตามตัวแบบ ถ้าเขาเห็นว่าการกระทำนั้นให้ผลทางลบ ฉะนั้นผลกรรมที่สังเกตเห็นจึงเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อการจูงใจในการเรียนรู้โดยการสังเกต

ดังนั้นในการเรียนรู้จากการเลียนแบบ องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นจะขาดไม่ได้ ถ้าขาดกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งจะทำให้การเรียนรู้จากการเลียนแบบขาดความสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้จากตัวแบบจะต้องมีความใส่ใจตัวแบบจนกระทั่งสามารถจำและแปลงระบบสัญลักษณ์ไปสู่การกระทำในภายหลังได้ โดยมีองค์ประกอบสุดท้ายคือแรงจูงใจที่จูงใจให้ผู้สังเกตแสดงการกระทำตามตัวแบบนั้นออกมาในที่สุด

อิทธิพลของแม่แบบที่มีต่อผู้สังเกต

แบนดูรา (1977) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของแม่แบบที่มีต่อผู้สังเกตไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่ ตัวแบบสามารถช่วยให้ผู้สังเกตสร้างพฤติกรรมใหม่ โดยผู้สังเกตจะรวบรวมแบบแผนการกระทำที่เห็นหรือได้ยินมาแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นการกระทำ

ซึ่งแม่แบบสามารถเป็นได้ทั้งตัวแบบในชีวิตจริงของเรา หรือจะเป็นแม่แบบในสื่อต่าง ๆ อาทิ ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ เป็นต้น

2. การสร้างกฎเกณฑ์ หลักการใหม่ ในสภาพการณ์ที่ผู้สังเกตได้สังเกตเห็นการกระทำของแม่แบบ แม่แบบจะช่วยให้ผู้สังเกตสามารถสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ขึ้นมาได้ เช่น การเรียนรู้ทางภาษา ผู้เรียนสามารถสร้างหลักในการเข้าประโยคจากการได้ยินแม่แบบพูด โดยจะเห็นได้ชัดว่า สื่อมวลชนในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อภาษาอย่างมาก ภาษาหรือไวยากรณ์ที่ผิดบางอย่างเมื่อนำมาเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนบ่อยครั้งส่งผลให้ไวยากรณ์เหล่านั้นเป็นที่ยอมรับในที่สุด นอกจากนี้ภาษาแสลงในปัจจุบันมักจะมีต้นกำเนิดมาจากสื่อมวลชน

3. การสอนพฤติกรรมสร้างสรรค์ แม่แบบจะช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากการได้เห็นพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งจากแม่แบบ มนุษย์สามารถนำประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ประกอบกับการกระทำของแม่แบบพัฒนาขึ้นมาเป็นพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้

4. การยับยั้งการกระทำและการหวั่นเกรงที่จะกระทำ แม่แบบมีอิทธิพลต่อการยับยั้งหรือความหวั่นเกรงที่จะกระทำพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบถูกลงโทษโดยเฉพาะแม่แบบในสื่อมวลชน จะทำให้ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามแม่แบบนั้น และในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้สังเกตเห็นแม่แบบกระทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและถูกห้ามปรามแล้วไม่มีผลกรรมใด ๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามตัวแบบนั้น

5. การส่งเสริมการกระทำ แม่แบบมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับการเสริมแรง (Vicarious reinforcement) ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากยิ่งขึ้น และในทำนองเดียวกันถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบที่แสดงความก้าวร้าว และได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้นเช่นกัน

6. ด้านอารมณ์ นอกจากแม่แบบจะมีอิทธิพลต่อผู้สังเกตในการกระทำตามแม่แบบดังกล่าวมาแล้ว แม่แบบยังมีอิทธิพลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตอีกด้วย แม่แบบจะกระตุ้นให้ผู้สังเกตเกิดแนวคิดและความรู้สึกคล้ายตามแม่แบบ ลักษณะเช่นนี้เห็นได้ชัดในสื่อมวลชน ผู้รับสารที่เป็นผู้สังเกตการกระทำของแม่แบบมักจะมีความรู้สึกคล้ายตาม เห็นอกเห็นใจแม่แบบที่ตนสังเกตในสื่อมวลชน

7. การเผยแพร่แนวคิดและการกระทำ การกระทำของแม่แบบจะมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่แนวคิดและการกระทำต่าง ๆ ให้บุคคลในสังคมกระทำตาม นอกจากนี้แม่แบบยังสามารถเผยแพร่แนวคิดและการกระทำดังกล่าวนั้นจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งได้ด้วย กระบวนการเผยแพร่พฤติกรรมทางสังคมใหม่ ๆ ดังกล่าวนี้นี้มี 2 กระบวนการคือ กระบวนการเรียนรู้โดยตรงเป็นการได้เรียนรู้จากแม่แบบแล้วนำมากระทำ และอีกกระบวนการหนึ่งได้แก่ การดัดแปลงประสบการณ์ที่ได้รับจากการสังเกตแม่แบบแล้วแสดงออกมา ดังนั้นการเรียนรู้จากการเลียนแบบ นอกจากผู้สังเกตจะเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองแล้ว ยังมีผลทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอีกด้วย

การวิจัยชิ้นหนึ่งพบว่า การให้เด็กชมแม่แบบตีตุ๊กตาด้วยฆ้อนไม้ ไม่เพียงแต่ทำให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าว แต่กลับทำให้เด็กใช้ฆ้อนไม้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าเด็กคนอื่นที่ไม่เคยเห็นแม่แบบใช้ฆ้อนไม้ ดังนั้นอาจทำให้สรุปได้ว่า อิทธิพลของแม่แบบเป็นได้ทั้งผู้สอนผู้ส่งเสริมหรือขัดขวางพฤติกรรม และผู้กระตุ้นอารมณ์(Bandura, 1977)

งานวิจัยของ Bandura, Grusec, & Menlove (1966) แสดงให้เห็นว่า แม่แบบในสื่อโทรทัศน์มีประสิทธิภาพในการดึงดูดความสนใจของผู้ชมมากจนกระทั่งผู้ชมเกิดการเรียนรู้และเลียนแบบสิ่งที่ตนเห็นโดยไม่ได้ตั้งใจแรงจูงใจใด ๆ เสริมเลย นอกจากนี้ในการศึกษาของ Liebert, Neale, & Davidson (1973) ชี้ให้เห็นว่า ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างก็ได้รับทัศนคติและพฤติกรรมใหม่ ๆ จากแม่แบบในโทรทัศน์ ด้วยเหตุนี้ แม่แบบในโทรทัศน์จึงมีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างรูปแบบของทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคม (อ้างถึงใน Bandura 1977)

มนต์ชัย นินนาทนนท์ (2526) ศึกษาอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่า เยาวชนชายหญิงจะชมโทรทัศน์ทุกวัน วันละประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง เยาวชนชายชอบภาพยนตร์การ์ตูนมากที่สุด ในขณะที่เยาวชนหญิง ชอบรายการละครสำหรับเด็กมากที่สุด ส่วนมากเยาวชนจะเลียนแบบจากรายการโทรทัศน์ในเรื่องคำพูด ท่าทาง

ในการวัดถึงระดับความเป็นแม่แบบนั้น Kant Udornpim (1997) ได้สร้างเครื่องมือออกมาเป็น คำถามปลายปิด 5 ข้อ ซึ่งคำตอบมีลักษณะเป็นสเกล 5 ระดับ เริ่มจากไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งไปจนถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง ประเด็นหลักที่ใช้ในการถามประกอบด้วย การมองตัวละครหลักในภาพยนตร์ในฐานะแม่แบบ ความต้องการให้บุคคลใกล้ชิดมีลักษณะเหมือนตัวละครหลัก ตัวละครหลักควรที่จะได้รับรางวัลตอบแทนความดี พฤติกรรมของตัวละครหลักเป็นสิ่งที่น่ายกย่องในสังคมไทย และความต้องการของผู้ชมที่จะมีลักษณะนิสัยเหมือนตัวละครหลัก โดยได้มีการนำเครื่องมือดังกล่าวมาทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .8962

“เปาบุ้นจิ้น” ซึ่งตัวละครหลักในภาพยนตร์จีนชุด “เปาบุ้นจิ้น” ถือเป็นตัวแทนของคุณธรรม ความดี ความยุติธรรม ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงความเป็นแม่แบบของ “เปาบุ้นจิ้น” ในสายตาของผู้ชม ซึ่งประเด็นที่ใช้ในการวัดได้แก่ ความเป็นแม่แบบในสายตาของผู้ชม ความรู้สึกอยากให้อีกมีลักษณะนิสัยเหมือนเปาบุ้นจิ้น พฤติกรรมของเปาบุ้นจิ้นควรได้รับการสนับสนุน และความรู้สึกยกย่องในพฤติกรรมของเปาบุ้นจิ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเป็นคำถามปลายปิดจำนวน 10 ข้อ ลักษณะเป็นแบบมาตรฐานประเมินค่า 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ต (Likert Scale) โดยปัญหานำวิจัยมีดังนี้

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 3 : ผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เปาบุ้นจิ้น” มอง “เปาบุ้นจิ้น” ในฐานะแม่แบบในการดำรงชีวิต หรือไม่ อย่างไร

ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งความจริง

(Parasocial Interaction)

ทฤษฎีการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งความจริง ของฮอร์ตตันและโวลล์ กล่าวว่า ผู้ชมรายการต่าง ๆ มักมีจินตนาการว่าตนเองมีโอกาสใกล้ชิด รู้จัก และพูดคุยกันแบบตัวต่อตัวกับตัวละครหรือนักแสดงที่ตนชื่นชอบในแง่มุมต่าง ๆ หลากหลายมากมาย เสมือนกับว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสถานการณ์จริง และราวกับว่าบุคคลดังกล่าวเป็นเพื่อนสนิทหรือคนใกล้ชิด (Quasi-Friendship) (Horton และ Wohl, 1956) นอกจากนี้ ผู้ชมรายการยังแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และล้นให้ตัวละครดังกล่าวกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม ในขณะเดียวกัน ผู้ชมบางคนอาจเกิดความผูกพันกับตัวละครมากจนจินตนาการว่า ตนคือตัวละครนั้น (Identification) และพยายามเลียนแบบการแต่งกาย ทรงผม ท่าทาง อากัปกริยา เสียง ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครดังกล่าว (Sarobol & Singhal, 1998)

ในปี ค.ศ. 1979 Mark R. Levy เพิ่มเติมความรู้เกี่ยวประเด็นดังกล่าวโดยอ้างว่า ความเป็นเพื่อนเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งความจริง Levy (1979) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมข่าวโทรทัศน์กับผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ เขายืนยันว่า ภายใต้อิทธิพลของความสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งความจริง ผู้ชมจะแสดงออกต่อผู้แสดงในสื่อมวลชน หรือ บทบาทที่นักแสดงแสดง ราวกับว่าผู้ส่งสาร หรือ ผู้แสดงบทบาทเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มเพื่อนของผู้ชม Levy (1979) สรุปว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งความจริงนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความผูกพันระหว่างผู้ชมและผู้ประกาศข่าว นอกจากนี้เขายังอธิบายอีกว่า ถึงแม้ความผูกพันเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับตัวของผู้ชม ผู้ชมที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งความจริงจะเชื่อว่ามันเป็นจริง และตีความพฤติกรรม

บทบาทของผู้ประกาศข่าวว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นจริง จากการศึกษาในครั้งนี้ Levy (1979) รายงานว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยว่า ผู้ประกาศข่าวเป็นเหมือนเพื่อนที่เจอกันทุกวัน และ บางส่วนรู้สึกสับสนระหว่างผู้ประกาศข่าวและเพื่อนของตนเอง อย่างไรก็ตาม ต่อมา Koenig และ Lessan (1985) ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้ชมรู้สึกถึงความสัมพันธ์กับบทบาทของผู้แสดงไม่สนิทสนมเท่ากับเพื่อน แต่ก็ยังมีความใกล้ชิดมากกว่าความสัมพันธ์กับคนรู้จัก เขาทั้งสองได้เสนอคำว่า “Quasi-Friend” สำหรับความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว

ในปี ค.ศ. 1982 Joshua Meyrowitz ได้วิเคราะห์ถึง ความสามารถของสื่อโทรทัศน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมกับผู้แสดง และความสามารถในการทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนว่าเป็นการสื่อสารในลักษณะสองทาง Meyrowitz (1982) เสนอว่า ขอตทางโทรทัศน์ (ได้แก่ close-up, medium, และ wide) มีความเกี่ยวข้องกับวิธีการที่ผู้ชมรับรู้และตอบสนองต่อระยะห่างระหว่างบุคคล (จากทฤษฎี Proxemics ของ Hall ,1959) โดยระยะห่างระหว่างบุคคลนี้รวมถึง ขอบเขตความสนิทสนม ความเป็นส่วนตัว ความเป็นสังคม และความเป็นสาธารณะ Meyrowitz (1982) ยังได้กล่าวถึงการจัดวางตำแหน่งของกล้อง (ข้างหลัง , ข้างหน้า, เหนือไหล่) มีอิทธิพลในการกำหนดว่า ผู้ชมจะมีความเข้าใจในสิ่งที่ตนชมอย่างไร ตลอดจนทำไมพวกเขาจึงเลือกที่จะมีความรู้สึกเสมือนเป็นตัวละครบางตัว

การศึกษาวิจัยชิ้นหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาทฤษฎีการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงนั้นจัดทำโดย Rubin, Perse และ Powell (1985) โดยพวกเขามุ่งเน้นที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความโดดเดี่ยว การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง และการชมรายการข่าวทางโทรทัศน์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความโดดเดี่ยวและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงไม่มีความสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการศึกษาวิจัย Rubin และคณะ (1985) ได้พัฒนาสเกลการวัดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง (PSIS) เพื่อที่จะวัดระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงของผู้ชม ในการศึกษาของ Rubin ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงว่าเป็น “การมีความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลผู้รับสื่อกับสิ่งที่เขาหรือเธอเปิดรับ Rubin และคณะ (1985) ได้ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องนั้นเป็นไปได้หลายรูปแบบตัวอย่างเช่น ค้นหาคำแนะนำจากบุคคลในสื่อ การเห็นว่าบุคคลในสื่อเป็นเพื่อน การจินตนาการว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนปรารถนา และมีความต้องการที่จะพบปะกับนักแสดงในสื่อ สเกลสำหรับวัดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง (PSIS : Para-Social Interaction Scale) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความเห็นอกเห็นใจ การรับรู้ว่ามีเหมือนกัน และการดึงดูดใจด้านร่างกาย(Rubin และคณะ, 1985) จากการศึกษา Rubin และคณะ (1985) สรุปว่าสเกลที่ใช้วัดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงหมายรวมถึงลักษณะที่ Horton และ Wohl (1956) อธิบายถึงว่าเป็นการทำให้รู้สึกถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบตัวต่อตัว

การประดิษฐ์สเกล PSIS เป็นการคิดค้นที่สำคัญสำหรับการให้ได้มาซึ่งข้อมูลในเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง Infante, Rancer, และ Womack (1993) กล่าวว่าข้อดีประการหนึ่งของสเกล PSIS ก็คือ มันเป็นสเกลที่สามารถนำไปใช้ในการวัดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงกับบทบาทใดก็ตามในสื่อ สเกลรุ่นแรกมีทั้งหมด 29 ประเด็น อย่างไรก็ตาม สเกลรุ่นล่าสุดมีเพียงแค่ 20 ประเด็น (Rubin และคณะ, 1985) การศึกษาครั้งต่อมาในเรื่องการมีความผูกพันกับละครชุดเรื่องยาว ซึ่งจัดทำโดย Rubin และ Perse (1987) เสนอว่า สเกลจำนวน 20 ประเด็นสามารถที่จะลดลงได้เหลือเพียงแค่ 10 ประเด็น นอกจากนี้ในการวิจัยแบบทดลองเพื่อที่จะวัดความมี validity ของสเกล PSIS ได้มีการทำขึ้นโดย Auter (1992) กลุ่ม treatment กลุ่มหนึ่งชมรายการประเภท situation comedy ซึ่งตัวละครหลักก้าวออกมาพูดคุยกับคนดู โดย Auter เรียกสถานการณ์นี้ว่า “Breaking the fourth wall” ส่วนกลุ่มควบคุมจะดูรายการเดียวกันอย่างแต่นักแสดงไม่ได้ออกมาพูดกับผู้ชม Auter กล่าวว่า กลุ่มทดลองนั้นมีระดับของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับตัวละครเพิ่มขึ้นเพราะผู้แสดงได้ออกมาพูดคุยโดยตรงกับผู้ชม ซึ่งทำให้จะทำให้บทบาทของนักแสดงชัดเจนยิ่งขึ้น (Auter, 1992) ดังนั้น เขาได้ตั้งสมมติฐานว่า คะแนนของ PSIS ของกลุ่มทดลองจะสูงกว่ากลุ่มควบคุม และสมมติฐานของเขาก็ได้รับการยืนยันด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคลของ Berger และ Calabrese (1975) ชื่อ “ทฤษฎีการลดความไม่แน่นอน (Uncertainty Reduction Theory)” เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่มีจะนำมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง ทฤษฎีเสนอว่าปัจเจกบุคคลพยายามที่จะลดความไม่แน่นอนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับคนที่ต้องการติดต่อด้วย Rubin และ McHugh (1987) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับของการเปิดรับสื่อโทรทัศน์และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง แต่พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตามพวกเขาพบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงจะพัฒนาขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้รับสารได้รับการดึงดูดโดยบทบาทของผู้แสดง การพัฒนาความสัมพันธ์จะเริ่มจากการดึงดูดทางสังคมไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง และท้ายที่สุดก็ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ (Rubin และ McHugh, 1987) Perse และ Rubin (1989) อ้างถึงทฤษฎีการลดความไม่แน่นอนเพื่อที่จะอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงระหว่างผู้ชมและตัวละครของละครชุดทางโทรทัศน์ พวกเขาพบว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมบูรณ์มีความเกี่ยวพันเกี่ยวกับความต้องการลดความไม่แน่นอนของผู้ชม และความสามารถที่จะทำนายความรู้สึกและทัศนคติของตัวละครในละครชุดเรื่องยาว

การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงและผลกระทบของรายการสาระบันเทิง

ผลการสำรวจละครโทรทัศน์ “เอดูเทนเมนต์” ที่ประสบความสำเร็จพบว่า ผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงกับตัวละคร/นักแสดงในระดับสูง โดยแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ อาทิ การตั้งใจฟังสิ่งที่นักแสดง/ตัวละครพูด การลุ้น เชียร์ สอนตัวละคร/นักแสดง การเขียนจดหมายไปยังรายการ เป็นต้น ดังนั้นจากแนวคิดของทฤษฎีดังกล่าว ทำให้ผู้ผลิตรายการเอดูเทนเมนต์พยายามกระตุ้นให้เกิดระดับของการมีปฏิสัมพันธ์ถึงความจริงระหว่างผู้ชมกับผู้แสดงในระดับที่สูง เพื่อเปิดโอกาสให้ทีมงานผู้ผลิตนำเสนอค่านิยมที่พึงประสงค์ไปสู่ประชาชน ผ่านนักแสดง/ตัวละครที่ผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง (Papa & others, 1998 อ้างถึง ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ สโรบล, 2541)

การศึกษาวิจัยจำนวนหนึ่งเกี่ยวกับรายการสาระบันเทิงที่แสดงหลักฐานถึงการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงสูงระหว่างผู้ชมและตัวละครของรายการ ในประเทศเปรู เมื่อละครชุดเรื่องยาวเรื่อง “Simplemente Maria” ออกอากาศ โดยในขณะที่มีการถ่ายฉากแต่งงาน ผู้ชมคิดว่าตัวละครเป็นบุคคลจริง ๆ ประชาชนกว่าห้าพันคนเข้ามาในโบสถ์ จนทำให้ดารานักแสดงเดินเข้าโบสถ์ด้วยความยากลำบาก “ประชาชนกลุ่มใหญ่นั้นยอมที่จะออกไปเมื่อได้รับคำสั่งว่าจะได้รับอนุญาตให้เข้ามาแสดงความยินดีกับคู่แต่งงานคู่ใหม่หลังงานแต่งงาน (Singhal, Rogers, Obregon, 1995) Singhal และ Rogers (1989) รายงานว่าในประเทศอินเดียผู้ชมจำนวนมากของละครชุดเรื่องยาวทางโทรทัศน์เรื่อง “Hum Log” มีการพูดสนทนากับตัวละครโทรทัศน์ที่ตนโปรดปรานระหว่างออกอากาศ Singhal และ Rogers (1989) รายงานว่า การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงสะท้อนในจดหมายซึ่งเขียนถึงตัวละครของเรื่อง “Hum Log”

ผลงานวิจัยเมื่อไม่นานมานี้ของ Turner (1993) เน้นความสัมพันธ์ระหว่างความเหมือนกัน (Homophily) และความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง (Self-esteem) ระหว่างบุคคล กับการพัฒนาการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง เขานำมุมมองในด้านของความเหมือนกันของผู้รับสารในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทศนคติ เบื้องหลัง ค่านิยม (ศีลธรรม) ซึ่งกล่าวถึงโดย McCroskey, Richmond, และ Daly (1975) เขารายงานว่าความเหมือนกันของทัศนคติเป็นตัวทำนายที่มีน้ำหนักมากที่สุดในการบรรดาตัวแปรอิสระอื่น ๆ ของการศึกษาเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง การศึกษาของ Turner สนับสนุนการค้นพบของ Rubin และ McHugh (1985) ที่ว่าการเปิดรับบทบาทของตัวละครที่ปรากฏในโทรทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง

Parichart Sthapitanonda Sarobol และ Singhal (1998) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรม ความเป็นแม่แบบ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “คาราเต้คิดส์” : ผลกระทบของภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “คาราเต้คิดส์” ที่มีต่อเด็กจรจัด” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เด็กเร่ร่อนมีระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงในระดับกลางกับตัวละครในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “คาราเต้คิดส์”

Rubin, Perse, & Powell (1985) ได้สร้างเครื่องมือสำหรับการวัดระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่จริงออกมาเป็นประเด็นคำถาม 10 ประเด็น โดยได้มีนักวิจัยจำนวนมากนำชุดคำถามดังกล่าวไปทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรของ Cronbach's Alpha ซึ่งผลการทดสอบมีดังนี้ Rubin และ McHugh (1987) พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .88 Rubin และ Perse (1987) พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .96 และ Perse (1990) พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .91

จากแนวคิดและงานวิจัยข้างต้นได้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงระหว่างผู้ชมกับเปาบุ้นจิ้น ซึ่งประเด็นในการวัดได้แก่ ความรู้สึกสนิทสนมกับเปาบุ้นจิ้นเสมือนเป็นเพื่อน ความสนใจติดตามชมตัวละครเปาบุ้นจิ้นในสื่อต่าง ๆ ความเข้าใจความรู้สึกของเปาบุ้นจิ้น และความรู้สึกชอบในตัวของเปาบุ้นจิ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเป็นคำถามปลายปิดจำนวน 10 ข้อ ลักษณะเป็นแบบมาตรฐานประเมินค่า 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ต (Likert Scale) โดยปัญหานำวิจัยมีดังนี้

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 4 : ผู้ชมภาพยนตร์จีนชุดเปาบุ้นจิ้นมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงกับ “เปาบุ้นจิ้น” หรือไม่ อย่างไร

การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงกับตัวละครสามารถที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้สาระความรู้จากละครโทรทัศน์ของผู้ชม ทั้งนี้เนื่องจากว่า การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับตัวละครนั้นเสมือนเป็นเส้นทางก่อให้เกิดความสนิทสนมกับตัวละคร ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการส่งสารที่เป็นสาระความรู้ผ่านตัวละครไปยังผู้ชม (Shefner-Rogers, Rogers, & Singhal 1996 อ้างถึงใน Kant Udornpim, 1997)

Kant Udornpim (1997) ศึกษาเรื่อง “ผลกระทบของรายการประเภทสาระบันเทิงที่ส่งเสริมการยอมรับแนวคิดเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาภาพยนตร์ญี่ปุ่นชุด “โอชิน” ” ผลการวิจัยพบว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคมของผู้ชมภาพยนตร์ญี่ปุ่นชุด “โอชิน”

แนวคิดเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงและงานวิจัยแสดงให้เห็นถึงความ เป็นไปได้ของความสัมพันธ์ของระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงและการเรียนรู้จาก ละครโทรทัศน์ของผู้ชม ทั้งนี้เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงส่งเสริมการเรียนรู้ของ ผู้ชม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงกับการเรียนรู้ค่านิยมเพื่อสังคมของผู้ชม โดยสมมติฐานการวิจัยมีดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 : ระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงกับเป้าหมายจึงมีความสัมพันธ์ ในเชิงบวกกับการรู้ค่านิยมเพื่อสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับความใกล้ชิดทางการสื่อสาร (Proximity)

ความใกล้ชิดทางการสื่อสาร (Proximity) หมายถึงระดับที่ปัจเจกบุคคล 2 คนในระบบ สังคมที่มีเครือข่ายการสื่อสารที่ซ้อนกันอยู่ ด้วยเหตุนี้เองความเชื่อมโยงระหว่างสองบุคคลนี้ใน เครือข่ายการสื่อสารสามารถที่จะอธิบายได้โดยปริมาณระดับของการซ้อนกันของเครือข่ายการสื่อ สารของทั้งสอง ความใกล้ชิดนับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อศักยภาพของการสื่อสาร Rogers และ Kincaid (1981)กล่าวว่า ระดับของความใกล้ชิดมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับประสิทธิภาพใน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้เนื่องจากว่า ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดของบุคคลสองคนที่มี เครือข่ายซ้อนกันมากจะทำให้เป็นการปิดกั้นการที่จะมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสะ กัดกั้นการได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ(อ้างถึงใน Asante & Gudykunst) ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้รับสารที่มีเครือข่ายการสื่อสารซ้อนกันมากมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะทางประชากร ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารที่คล้ายคลึงกัน ในขณะที่กลุ่มผู้รับสารที่ ไม่มีเครือข่ายการสื่อสารซ้อนกันก็มีแนวโน้มที่จะมีลักษณะทางประชากร ความเชื่อ ทัศนคติและ พฤติกรรมในด้านการสื่อสารที่แตกต่างกัน

การวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร ซึ่งประกอบ ด้วย อายุ เพศ การศึกษา สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสารมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิ กริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร(ปรมะ สตะเวทิน,2533)

ในด้านของอายุนั้น โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุน้อยมักจะมีความคิดเสรีนิยมมากกว่าคนที่มี อายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักจะมีความคิดอนุรักษนิยมมากกว่าคนอายุน้อย คนที่มีอายุมาก มักจะเป็นคนที่มีความระมัดระวัง มองโลกในแง่ร้าย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากคนที่มีอายุมากมี ประสบการณ์ในชีวิตซึ่งเคยผ่านยุคเชษฐต่าง ๆ ตลอดจนมีความผูกพันที่ยาวนานกับสังคมมากกว่า

คนที่อายุนั้น นอกจากนี้อายุยังเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างในเรื่องความยากง่ายในการชักจูงใจด้วย โดยการวิจัยทางจิตวิทยาพบว่า เมื่อคนมีอายุมากขึ้นโอกาสที่คนจะเปลี่ยนใจหรือถูกชักจูงใจจะน้อยลง นอกจากนั้นคนที่มียัยต่างกันมักจะมีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ต่างกันไป เช่น คนวัยกลางคนและคนสูงอายุมักจะคิดเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาพยาบาล การมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ในขณะที่คนหนุ่มสาวอาจจะสนใจเรื่องการศึกษา ความยุติธรรม และความเสมอภาคในสังคม

งานวิจัยทางจิตวิทยาหลายชิ้นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเพศได้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ โอนอ่อนผ่อนตาม และเป็นแม่บ้านแม่เรือนมากกว่าผู้ชาย

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจหมายถึง อาชีพ รายได้ เชื้อชาติและชาติพันธุ์ ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัวของผู้รับสาร ทั้งนี้สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้คนมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน ประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนคติ ค่านิยมและเป้าหมายที่ต่างกัน ดังนั้นคนต่างเชื้อชาติกันย่อมมีวัฒนธรรมย่อยของแต่ละเชื้อชาติที่ค่อยกำกับค่านิยม ทัศนคติ ความคิดและพฤติกรรมของคนในเชื้อชาติแตกต่างกัน เช่น คนจีนอาจมีความคิดว่าการมีลูกมาก ๆ ดี เพราะจะได้ช่วยกันทำมาหากินหรือมีความคิดว่ามีลูกชายดีกว่าลูกสาว เป็นต้น

การศึกษาเป็นลักษณะทางประชากรประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ด้วยเหตุนี้คนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่ต่างกัน ในยุคสมัยที่ต่างกัน ในระบบการศึกษาที่ต่างกัน ในสาขาวิชาที่ต่างกัน จึงย่อมมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่ต่างกันไป โดยคนที่มีการศึกษาสูง หรือมีความรู้ดีจะได้เปรียบอย่างมากในการที่จะเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้มีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มาก และความเข้าใจสารได้ดี แต่คนเหล่านี้จะเป็นคนที่ไม่ค่อยเชื่ออะไรง่าย ๆ สารที่ไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ มักจะถูกโต้แย้งจากคนเหล่านี้ โดยทั่วไปแล้วคนที่มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อมวลชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย และคนที่มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ในขณะที่คนที่มีการศึกษาน้อยกว่ามักจะใช้สื่อประเภทวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์

จากแนวคิดในเรื่องความใกล้ชิดทางการสื่อสารและลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร ทำให้เห็นว่า บุคคลที่มีความเหมือนกัน (homophily) ในด้านของตัวแปรด้านประชากร เช่น อายุ เพศ การศึกษา ตลอดจนเชื้อชาติ มีแนวโน้มที่จะมีใกล้ชิดกันมีเครือข่ายการสื่อสารที่ซ้อนกัน ดังนั้นคนเหล่านี้ น่าที่จะมีความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมที่คล้ายคลึงกัน ในขณะที่บุคคลที่มีความแตกต่าง

ต่างกันมาจากคนละวัฒนธรรม มีลักษณะด้านประชากรที่แตกต่างกันก็จะไม่ค่อยมีเครือข่ายการสื่อสารที่ซ้อนกัน ส่งผลให้ไม่มีความสัมพันธ์กันแบบใกล้ชิด ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่น่าเสนอ การเรียนรู้ค่านิยมส่งเสริมสังคม ความเป็นแม่แบบ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงของผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” ที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน ซึ่งสมมติฐานการวิจัยมีดังนี้คือ

สมมติฐานข้อที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่น่าเสนอของผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” แตกต่างกันตาม เพศและเชื้อชาติ

สมมติฐานข้อที่ 3 ระดับการเรียนรู้ค่านิยมส่งเสริมสังคมของผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” แตกต่างกันตาม เพศและเชื้อชาติ

สมมติฐานข้อที่ 4 ระดับการมองเป่าบุ๋นจิ้นในฐานะแม่แบบในการดำรงชีวิตของผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” แตกต่างกันตาม เพศและเชื้อชาติ

สมมติฐานข้อที่ 5 ระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริงของผู้ชมภาพยนตร์จีนชุด “เป่าบุ๋นจิ้น” แตกต่างกันตาม เพศและเชื้อชาติ